

Оскільки раціонально налаштовані суб'єкти економіки зазвичай намагаються мінімізувати податковий тиск, зокрема, з допомогою ухилення від податків, то, задля ефективного планування бюджетних надходжень, актуальною є задача оптимізації податкового навантаження, залежно від галузі функціонування підприємства, а також аналізу реакції підприємств на можливі зміни ставок податків.

У роботі на підставі припущень щодо характеру поведінки суб'єктів різних галузей економіки зроблено вигляд залежності реальних податків від величини номінальних ставок. Стверджується, що графік, який відображає поведінку агента залежно від змін податкового тиску, має 2 ключові точки: максимум – оптимальну ставку оподаткування, при збільшенні якої реальна величина сплачуваних податків починає зменшуватися (і зменшується тим більше, чим більшим стає номінальний податковий тиск), а також точку простого відтворення, при досягненні якого фірми припиняють платити податки взагалі, тобто або уходять “у тінь”, або припиняють власне функціонування. Розраховано конкретні значення цих параметрів для суб'єктів економіки різних груп галузей, які, у свою чергу сформовано на підставі розрахунку легкості ухилення від оподаткування стосовно окремих податків і галузей.

На підставі запропонованої моделі може бути встановлено взаємозв'язок податкових ставок із доходами держави, суб'єктів економіки та рівнем ухилення від податків, що надасть змогу оцінити ефективність існуючого податкового тягаря для різних галузей економіки та розробити практичні рекомендації в частині оптимізації податкової політики для України.

Подальші розвідки цієї проблеми логічно проводити в напрямку заміни статистичних залежностей аналітико-детермінованими, що потребують поглибленого вивчення принципів і логіки взаємодії економічних агентів у системі сплати податків. Також для більшої адекватності моделі в ній доцільно врахувати додаткові можливості поведінки контрагентів: можливість побічних платежів (хабарі, “дахи” тощо), володіння персональною додатковою інформацією щодо специфіки перевірок, можливість уходу агента з ринку, різноманітність варіантів санкцій тощо.

Література

1. Allingham M.G. Income Tax Evasion: a Theoretical Analysis / M.G. Allingham, A. Sandmo // J. Public Economic. – 1972. – V. 1, № 3/4. – P. 323–338.
2. Sandmo A. The theory of tax evasion: A retrospective view / A. Sandmo // Norwegian School of Economics and Business Administration. – 2004. – № 31/04. – 31 p.
3. Slemrod J. Tax Avoidance, Evasion and Administration / J. Slemrod, S. Yitzhaki // NBER. – WP № 7473. – 2000. – 79 p.
4. Srinivasan T.N. Tax Evasion: a Model / T.N. Srinivasan // J. Public Economic. – 1973. – V. 2. – P. 4. – P. 339–346.
5. McCaleb T.S. Tax Evasion and the Differential Taxation of Labor and Capital Income / T.S. McCaleb // Public Finance. – 1976. – V. XXXI, № 2. – P. 287–294.
6. Singh B. Making Honesty as the Best Policy / B. Singh // J. Public Economic. – 1973. – V. 2, № 3. – P. 257–263.
7. Christiansen V. Two Comments on Tax Evasion / V. Christiansen // J. Public Economic. – 1980. – V. 13, № 3. – P. 389–393.
8. Baldry J.C. The Enforcement in Income Tax Laws: Efficiency Implications / J.C. Baldry // Economic Rec. – 1984. – Juno. – P. 156–159.
9. Panadés i Martí J. Tax evasion and relative contribution / J. Panadés i Martí // Universitat Autònoma de Barcelona. – № 18/02. – 2002. – 28 p.
10. Engel E. Understanding Tax Evasion Dynamics / E. Engel, J.R. Hines Jr. // Universidad de Chile. – Serie Economía. – № 47. – 1998. – 70 p.
11. Tax Evasion: Cheating Rationally or Deciding Emotionally? / Coricelli G., Joffily M., Montmarquette C. // Institute for the Study of Labor. – № 3103. – 2007. – 40 p.
12. De Melo J. Tax Evasion and Tax Reform in a Low-Income Economy General Equilibrium Estimates for Madagascar / J. De Melo, D. Roland-Hoist, M. Haddad // The World Bank. – WPS 918. – 1992. – 39 p.
13. Соколовський Д.Б. Моделювання кооперації суб'єктів взаємин “принципал–контролер–агент” / Д.Б. Соколовський // Научные труды ДонНТУ. Сер.: Экономическая. Вып. 89–2. – 2005. – С. 27–34.
14. Соколовський Д.Б. Запобігання опортуністичній поведінці контрагентів в умовах непрозорості їх взаємовідносин / Д.Б. Соколовський // Вісник СХУ ім. В. Даля. – № 5(87). – 2005. – С. 186–191.

УДК 338.246(477)

О.Ф. ЯРЕМЕНКО
Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено теоретичні аспекти забезпечення та підтримки конкурентної стійкості підприємства, наведено функціональну модель комплексної оцінки конкурентної стійкості з урахуванням оцінки стану економічної безпеки підприємства.

The author studies theoretical aspects of enterprise competitive sustainability support, suggests a functional model of comprehensive assessment of competitive sustainability taking into account the assessment of economic security state.

У складних динамічних умовах функціонування сучасних підприємств підвищилось значення забезпечення стійкості підприємств, яка дозволить вижити у конкурентній боротьбі у перспективі. У сучасних умовах розвитку економіки різних форм власності стикаються із багатьма проблемами функціонування та виживання у ринковому середовищі. Однією з головних проблем є підвищення рівня конкурентної стійкості суб'єкта господарювання.

Питання, пов'язані із конкуренцією та конкурентоспроможністю підприємств є об'єктом дослідження значної кількості науковців, зокрема М. Портера, І. Сіваченка, М. Книша, Г. Азоева, В. Андрианова, А. Воронова, І. Данилова, М. Долинської, П. Завьялова, Ф. Котлера, А. Юданова, А. Піддубної, Л. Балабанової, В. Холлод, Л. Антонюка, О. Кузьміна, О. Шнипка та ін.

Основним механізмом розвитку товарного виробництва є ринкова конкуренція. Це найбільш поширена і фундаментальна економічна категорія, яка властива будь-якій системі світового та національного господарства. Історично конкуренцію визначали як процес суперництва незалежних суб'єктів господарської діяльності на ринку певних товарів і послуг. У процесі цього змагання одні учасники отримують очевидні переваги, інші несуть збитки, які часто ставлять їх на межу банкрутства. Проблеми утримання конкурентних позицій підприємства обумовлює формування мети статті, що полягає в узагальненні підходів щодо визначення категорії "конкурентна стійкість" та її структури, а також сформулювати систему якісних і кількісних показників її оцінки з точки зору підприємства.

Аналіз літературних джерел, дає змогу встановити та виокремити специфічні ознаки категорії "конкурентна стійкість підприємства". На нашу думку, під конкурентною стійкістю слід розуміти здатність об'єкта підтримувати в довгостроковому періоді власну індивідуальну конкурентоспроможність при використанні можливостей зовнішнього і внутрішнього середовища, за умов уникнення загроз та небезпек оточення.

Конкурентна стійкість передбачає збереження і відтворюваність параметрів якісної і кількісної визначеності конкурентних позицій об'єкта протягом певного відрізка часу і безпосередньо впливає із економічної стійкості та безпечності функціонування. Ступінь конкурентної стійкості залежить від двох груп факторів [2, с. 203].

Перша група чинників пов'язана з внутрішніми умовами ділової активності організації. Такими є конкурентний потенціал суб'єктів, рівень їх реальної конкурентоспроможності, видів і методів конкурентних дій. При цьому визначальне значення має саме характер конкурентних дій, які можуть бути з різним ступенем стійкими або нестійкими. Під стійкістю конкурентних дій розуміється незмінність і реалізованість запланованих і реалізованих конкурентних дій. Вони мають наступні ознаки дій об'єкта:

- є результатом прийнятої та реалізованої в рамках конкурентної стратегії;
- підпорядковані цільовим установкам і викликані або прагненням випередити конкурентів, або реакцією на дії конкурентів;
- обов'язково повинні доводитися до логічного завершення;
- є адекватними до стану зовнішнього середовища і рівня власної конкурентоспроможності та можуть змінюватися відповідно до зміни умов.

Друга група чинників конкурентної стійкості пов'язана із зовнішніми умовами. Конкурентна стійкість підприємства залежить не тільки від внутрішніх умов діяльності підприємства, але й зовнішнього оточення, дій, які здійснюють суперники-конкуренти, а значить безпосередньо пов'язане із економічною безпекою суб'єкта господарювання. Тому настільки важливе значення має стійкість до зовнішнього впливу конкурентного середовища. Стійкість організації до зовнішнього впливу, як і інтенсивність конкурентних дій, можна розглядати з двох сторін. З одного боку, конкурентна стійкість забезпечується протидією впливу з боку конкурентного оточення, що прагне нав'язати об'єкту свої ділові інтереси, з іншого – забезпечується впливом об'єкта на власне конкурентне оточення для нав'язування йому просування бізнес-інтересів.

На сьогодні досягнення та підтримка конкурентної стійкості підприємства є проблемою, що лежить в площині забезпечення та гарантування економічної безпеки. З цієї точки зору доцільно, на нашу думку, розглядати конкурентну стійкість підприємства у взаємозв'язку із його економічною безпекою.

Фактори, що впливають на конкурентну стійкість підприємства, наведено на рис. 1.

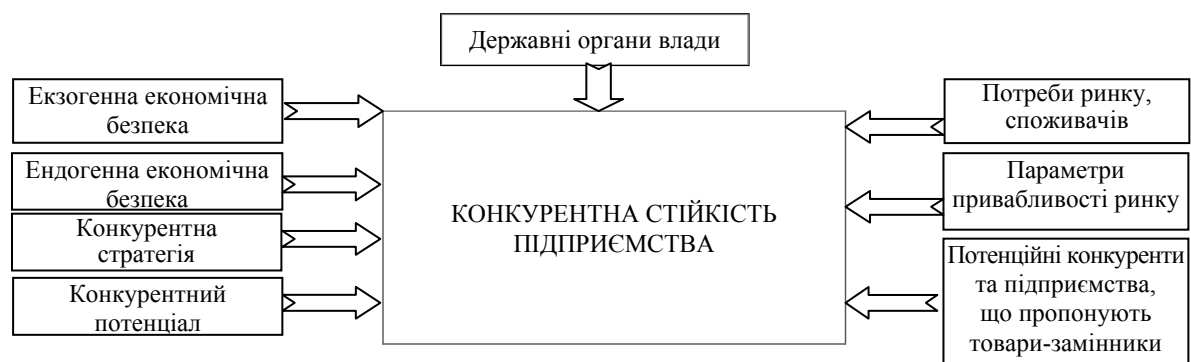

Рис. 1. Фактори, що впливають на конкурентну стійкість підприємства

Таким чином, конкурентна стійкість підприємства залежить від впливу значної кількості факторів, серед яких значне місце посідає економічна безпека суб'єкта господарювання. Оцінку і аналіз якої доцільно проводити за кожною функціональною складовою економічної безпеки з врахуванням їх впливу на стан підприємства. Тобто, до ендогенних структурних елементів економічної безпеки належать наступні складові.

Фінансова складова є найбільш показовою щодо стану економічної безпеки підприємства. Призначення даної складової полягає у забезпеченні фінансової стійкості підприємства, недопущенні банкрутства, зростанні прибутковості та рентабельності виробництва, поточної і абсолютної ліквідності, платоспроможності і кредитоспроможності, тенденції зменшення обсягу кредиторсько-дебіторської заборгованості, ефективності і достатності оборотних засобів (як власних, так і запозичених) тощо.

Технологічна складова характеризується рівнем впровадження прогресивних технологій, своєчасним оновленням основних виробничих фондів, безпекою праці на виробництві, раціональним використанням виробничих потужностей, пошуком внутрішніх резервів поліпшення використання технологій. До основних негативних впливів належать спрямованість на підрив технологічного потенціалу підприємства, порушення технологічної дисципліни, відсутність або обмеженість інноваційної діяльності, інвестиційна непривабливість підприємства, значна енергоємність виробничо-технологічних процесів.

Кадрова складова враховує забезпеченість та інтелектуально-кваліфікаційний рівень працівників підприємства, організацію системи управління персоналом, навчання і мотивацію співробітників підприємства, збереження і розвиток інтелектуального капіталу підприємства, забезпечення прожиткового мінімуму працівникам підприємства, зростання заробітної платні, системи мотивації і оплати праці за кінцевими результатами роботи, відповідність заробітної платні кваліфікації працівників. Негативними тенденціями є звільнення провідних спеціалістів, зниження частки інженерно-технічних працівників, зниження освітнього рівня, плінність кадрів, значна частка працівників-сумісників.

Правова – характеризує правову захищеність як самого підприємства, так і його працівників в рамках договірної та ділової документації, захищеність комерційної інформації, дотримання норм патентного права, цензуру публічної інформації, роз'яснення та дотримання норм законодавства.

Захисна складова (силова, кримінальна) передбачає захист інтелектуальної власності працівників (патентних і авторських прав) від промислово-економічного шпигунства, від розкрадань і крадіжок, захист комерційної таємниці, спроби негативного впливу (фізичного та морального характеру) на працівників фірми. Основними причинами виникнення проблемних ситуацій є нездатність підприємств-конкурентів досягти переваг коректними методами, спроби отримання злочинними особами доходів через шантаж, шахрайство та крадіжки тощо. У зв'язку з цим на підприємствах організуються служби безпеки, головною функцією яких є дотримання правопорядку на підприємствах і охоронна діяльність.

Інформаційна складова характеризує рівень якісної, точної, своєчасної інформації про умови зовнішнього середовища та контрагентів (конкурентів, клієнтів, постачальників тощо), захист інформаційного забезпечення наукової, виробничо-комерційної і маркетингової діяльності підприємства. Ця складова має особливість: вона може належати як до ендогенних, так і до екзогенних.

До екзогенних елементів які характеризують економічну безпеку підприємства належать наступні.

Ресурсна складова полягає в забезпеченні виробництва основними видами ресурсів, необхідним їх рівнем якості, забезпечення запасів власними оборотними коштами, здатністю підприємства поповнювати, замінювати, зберігати й використовувати матеріальні ресурси так, щоб результат від перерахованих дій підвищував загальну безпеку підприємства [3, с. 45].

Екологічна складова визначає відповідність екологічності результатів виробництва нормативним параметрам, затвердженим відповідним законодавством, загрозу втрати здоров'я працівниками підприємства, втрату прибутків через значні штрафні санкції за порушення законодавчої бази.

Ринкова складова відображає ступінь відповідності існуючих внутрішніх можливостей підприємства власній стратегії розвитку та зовнішнім можливостям. Показниками є частка ринкової ніші, що належить підприємству, конкурентна позиція, можливість протистояти конкурентному тиску, адаптаційні можливості суб'єкта господарювання тощо.

Інтерфейсна складова визначає надійність взаємодії підприємства з економічними контрагентами. Загрозу являють непередбачені зміни угод, зміна умов контрактів тощо.

Забезпечення безпеки зовнішніх зносин визначає міжнародна складова. Її функціями мають стати: дослідження законодавства країни-партнера в рамках підприємницької та експортно-імпоротної діяльності, питання місцевого оподаткування, культурно-релігійні традиції, ресурсно-кліматичні умови, питання конкуренції тощо. Необхідність цієї складової – пряме і непряме блокування доступу українських товарів на європейські ринки, застосування до них політики протекціонізму та інших обмежень.

Різноманіття впливів оточення підприємства (як внутрішнього так і зовнішнього) на його економічну безпеку, а значить на конкурентну стійкість, характеризується складністю та динамічністю. Критерії, що характеризують економічну безпеку суб'єкта господарювання відображають різні аспекти конкурентної стійкості підприємства і спрямовані на ідентифікацію даної категорії, а їх сукупність визначає систему управління конкурентної стійкістю компанії. Нами запропонована функціональна модель комплексної оцінки конкурентної стійкості з урахуванням оцінки стану економічної безпеки підприємства (рис. 2).

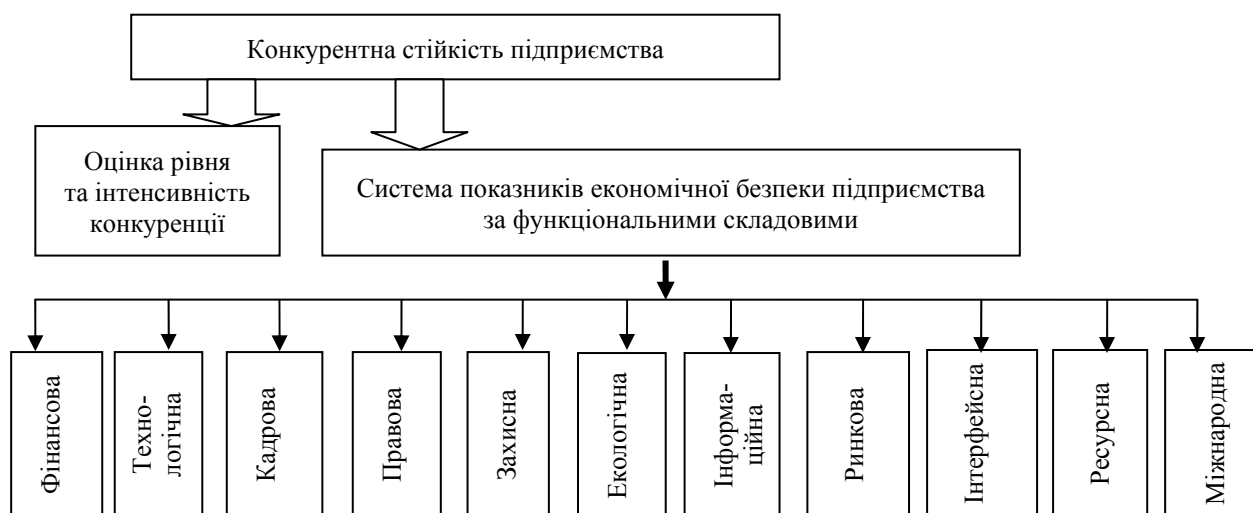

Рис. 2. Функціональна модель комплексної оцінки конкурентної стійкості з урахуванням оцінки стану економічної безпеки підприємства

До її складу належить визначення основних конкурентних сил у галузі, аналіз масштабу їхнього впливу на конкурентну позицію підприємства, оцінку ступеня інтенсивності конкуренції, а також система показників економічної безпеки підприємства.

За допомогою запропонованих індикаторів оцінюється рівень конкурентоспроможності досліджуваного об'єкта. Порівняння результативності різних об'єктів дозволить визначити конкурентоспроможність підприємства щодо аналогів, що функціонують на ринку.

Отже, можна дійти висновку, що економічна безпека і конкурентна стійкість підприємства тісно пов'язані між собою: складові економічної безпеки є факторними ознаками, а конкурентна стійкість – результуючою, наслідком впливу системи чинників.

Література

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и тактика. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
2. Рубин Ю.Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции. – М.: Московская финансово-промышленная академия, 2004. – 572 с.
3. Сухорукова Т. Индикаторы ресурсной безопасности предприятия / Т. Сухорукова // Бизнес-информ. – 1998. – № 6. – С. 44–47.
4. Портер М. Конкуренция / Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2003. – 496 с.

УДК 330.111

Н.П. КАРАЧИНА

Вінницький національний технічний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

У статті обґрунтовано необхідність побудови методології формування репрезентативної економічної теорії на основі плюралістичної дедуктивної моделі пізнання, яка б передбачала визначення нової теорії за критеріями нових пізнавальних якостей і додаткового емпіричного змісту, співставлення нової теорії у ряду послідовних теорій, виділення базової та інтерпретаційних теорій.

The article grounds the necessity of working out the methodology of representative economy theory formation on the basis of pluralistic deductive model of cognition, which would imply determination of new theory according to the criteria of new cognitive internals and additional empiric maintenance, comparison of new theory in the sequence of successive theories, selection of basic and interpretational theories.

Постановка проблеми. Історія економічної науки у сучасному систематизованому її вигляді, очевидно, правомірно датувати періодом з XVIII ст., тобто як окрема ця дисципліна виникла значно пізніше, аніж ряд інших галузей науки. Саме з цього часу формувалися основні її відомі і поширені на даний час течії. Водночас актуальність подальших досліджень методологічного змісту зростає в силу об'єктивних передумов, пов'язаних із протиріччями суспільного розвитку, а також недосконалістю методологічної бази економічного аналізу. Основним парадоксом щодо мікроекономічних досліджень вважаємо ситуацію, коли: 1) для опису різних станів економічної системи будь-якого рівня завжди можливо знайти пояснювальну теорію, тобто теорію, яка може пояснити події у минулому з точки зору якогось окремого фактору; 2) відсутні теорії, які б дозволяли